

375

DESEMBRE
2015

QUÈ HA PASSAT AL M3N EL 2015? Una visió des del CIDOB

Deixem enrere l'any 2015. Un any que serà recordat per l'arribada de centenars de milers de refugiats a Europa, per la intensificació de l'amenaça terrorista a escala global i per acords assolits en temps de descompte. És moment de mirar enrere i fer balanç d'un any especialment intens a través de les anàlisis que el CIDOB ha publicat al llarg d'aquests dotze mesos.

Les nostres previsions

A començaments del 2015 identificàvem **quinze tendències** que succeïrien al llarg de l'any. Apostàvem que Grècia no sortiria de la zona euro, indicàvem que la crisi europea tindria una naturalesa cada vegada més política, advertíem sobre la importància dels refugiats, que Schengen estaria en el punt de mira i que el terrorisme aguditzaria el dilema llibertat vs seguretat. També assenyalàvem una incidència més forta dels moviments contraris al TTIP, mostràvem preocupació sobre una Rússia desafiant i escollíem tres paraules per descriure el futur immediat d'Orient Mitjà i el Nord d'Àfrica: conflicte, frustració i tensions successòries. Descrivíem unes societats llatinoamericanes mobilitzades i posàvem el focus al Brasil, l'Argentina i Veneçuela. També parlàvem d'un "moment hemisfèric" per referir-nos a la cimera de Panamà que va acabar concretant-se amb l'acostament entre Washington i l'Havana. Finalment, prevèiem que els preus del petroli es mantindrien baixos, que els emergents serien víctimes de les seves pròpies contradiccions i que hi hauria acord respecte al canvi climàtic, encara que dubtàvem que aquest fos suficient.

Terrorisme

Bona part d'aquestes tendències es van materialitzar i van centrar el treball analític del CIDOB. Al 2015 hem prestat especial interès a entendre les causes i les respostes al terrorisme a Europa. Moussa Bourekba abordava **el poder d'atracció d'Estat Islàmic** i Jordi Moreres es preguntava **per què alguns joves es radicalitzen i altres no**. Sobre els atemptats del **13 de novembre** a París, Diego Muro es preguntava **per què França havia estat l'objectiu**, Pol Morillas analitzava el recurs inèdit a **l'article 42.7** del Tractat de la Unió Europea i Josep Maria Lloveras argumentava

a favor d'europèitzar les solucions a un gran problema europeu. A les pàgines de La Vanguardia, Eduard Soler detallava juntament amb Lurdes Vidal (IEMed) **set trampes** en les quals no s'hauria de caure en la lluita contra el terrorisme.

Abans, en relació als atemptats contra Charlie Hebdo, els nostres investigadors van posar èmfasi en les tensions identitàries. Bourekba advertia que els gestos de solidaritat com "som Charlie" podien anar seguits de respostes més pròpies de l'agenda política de l'extrema dreta. Yolanda Onghena es centrava en el cas belga per explicar el sorgiment d'iniciatives per part de ciutadans **musulmans europeus** que rebutgen tant el terrorisme com l'estigmatització.

Crisi de refugiats

L'altra gran crisi a la qual hem dedicat una especial atenció és la dels **refugiats**. A l'abril terrorisme i refugiats ja es van colar a l'agenda d'una **reunió euro-mediterrània** de ministres d'Afers Exteriors que tenia per objectiu revisar la Política Europea de Veïnatge. Però va ser a partir de l'estiu quan ningú va poder negar que aquesta tragèdia global s'havia convertit en un repte europeu tant o més important que la crisi econòmica que ha copejat el continent en els últims anys. El treball del CIDOB en aquest àmbit s'ha estructurat en tres nivells: monitoritzant les causes en origen, analitzant les respostes en clau europea i contribuint a dissenyar millors polítiques d'acolliment en l'àmbit local. Jonathan Zaragoza (EUI) advertia el juliol que es necessitava un canvi de polítiques per disminuir **la sinistralitat en el Mediterrani**, Eckart Woertz descrivia una **situació insostenible a Orient Mitjà**, Elena Sánchez i Eduard Soler proposaven un paper més actiu de les **ciutats europees**, afirmant que és un espai en el qual Barcelona podia exercir un cert lideratge, Blanca Garcés explicava per què la **política d'asil** a Europa ha quedat obsoleta i en una obra col·lectiva en la qual van participar diversos investigadors del CIDOB es van analitzar **deu efectes col·laterals** d'aquesta crisi per al projecte de construcció europea.

Les altres crisis europees

Si alguna cosa ha quedat clara és que la UE té una formidable habilitat per anar acumulant crisis sense resoldre'n cap d'elles. Al 2015 **Grècia** ha tingut un paper destacat, amb dues eleccions, un referèndum i unes negociacions crucials per a la sostenibilitat de la zona euro. El calendari electoral al sud d'Europa ha estat especialment intens i els investigadors del CIDOB han analitzat, a més de Grècia, per què els partits polítics tradicionals a **Portugal** resistien millor que els seus veïns, el paper de la UE en les **eleccions catalanes** del 27S i l'impacte de la situació econòmica en les **eleccions espanyoles del 20D**. Tot indica que el tema estrella per als propers dos anys serà el de la permanència (i en quines circumstàncies) del Regne Unit a la UE, l'anomenat Brexit. El CIDOB ha començat a abordar aquesta qüestió crucial incidint en el paper de **l'opinió pública**. Pol Morillas i Berta Barbet apunten la sobirania, la immigració i la mobilitat com els elements que determinaran la posició dels britànics en el futur referèndum.

En les eleccions que han tingut lloc en altres països europeus s'ha vist amb inquietud l'enfortiment de moviments d'extrema dreta i euroescèptics o fins i tot euròfobs. Dídac Gutiérrez (UCL) argumentava que per comprendre la força de l'**eu-roescèpticisme** no podem centrar-nos només a entendre l'auge d'aquests partits sinó en l'absència de polítiques de promoció d'un projecte que depèn del suport social per justificar la seva pròpia existència. Yolanda Onghena i Isabel Verdet es preguntaven si és realment tan complicat **comunicar Europa** i coordinaven una monografia que abordava el paper dels **mitjans de comunicació** en la construcció d'un europeisme crític, obert i fluid. Per la seva banda, Jordi Muñoz (UOC) abor-

dava la crisi de la **socialdemocràcia** en temps de la gran recessió. Durant aquest any també hem estudiat la política exterior i de seguretat de la UE. Pol Morillas va coordinar un producte col·lectiu titulat “**El món a Europa**” en què s’apuntaven crisis i tendències globals que inserien la Unió Europea en les dinàmiques internacionals i determinen la seva posició al món.

Mediterrània i Orient Mitjà

Si alguna cosa ha quedat clara aquest any és que la seguretat de la UE no pot deslligar-se de la intensitat del conflicte en l’altra riba del Mediterrani. El CIDOB ha continuat analitzant el **conflicte a Síria**, especialment en relació a les ambicions i estratègies de potències regionals i globals. També hem seguit amb preocupació com el terrorisme s’encebava a Tunísia. Eduard Soler proposava **cinc respostes al terrorisme al Magrib**: unitat, col·laboració regional, visió regional, lluita contra el tràfic d’armes i resiliència. Per la seva banda, Francis Ghilès exigia a la UE una **actitud més generosa** per evitar el col·lapse d’aquest país. Pel que fa a **Líbia** ens hem interrogat sobre les responsabilitats i les polítiques de la comunitat internacional. I sobre Iemen hem seguit atents a la nova **política saudita** i hem constatat un cert debilitament de **l’aliança entre saudites i pakistanesos**, el qual Emma Hooper va qualificar com un pragmatisme sense precedents per part d’Islamabad. Respecte al conflicte àrab-israelià també hem observat un augment de la violència que va portar a descriure’s com **una forma d’intifada individual** i una **actitud poc conciliadora** del re-elegit Binyamin Netanyahu.

No només ens hem fixat en els nivells de violència, sinó també en els processos polítics en el Nord d’Àfrica i Orient Mitjà. Inmaculada Szmolka (Universitat de Granada) va coordinar un nombre especial de la revista Afers Internacionals sobre **els actors i les dinàmiques de canvi**. Ricard González va analitzar per al CIDOB la institucionalització del règim d’Al Sisi a **Egipte** i Francis Ghilès va contraposar la situació econòmica del **Marroc**, el progrés de la qual és lent però real i la d’**Algèria**, negativament afectada per la baixada dels preus del petroli i per uns governants incapaços d’afrontar els desafiaments que tenen per davant. En un panorama ombrívol, el reconeixement a la transició tunisiana en forma de **Premi Nobel de la Pau** ha estat un poderós recordatori dels beneficis del diàleg i la inclusió.

Rússia i l’ordre de seguretat a Europa

En aquest arc de crisis hem continuat atents a la situació a Europa Oriental. Nicolás de Pedro va analitzar l’impacte a Espanya de les **sancions** europees sobre Rússia, la sostenibilitat dels acords de **Minsk**, la incomprensió i la tensió com una nova normalitat en les **relacions UE-Rússia** i les repercussions de l’activisme rus a Síria. Agneska Nimark es va centrar en l’impacte de les tensions amb Rússia en l’ordre global en matèria de **no-proliferaçió**. I en el quaranta aniversari de la **cimeira d’Hèlsinki**, Pere Vilanova afirmava que la seguretat europea, o si es prefereix, “paneuropea” és essencial per a una major seguretat global.

Oportunitat diplomàtica

L’any 2015 també s’ha caracteritzat per la intensitat diplomàtica. Sobresurten tres acords en àmbits ben diferents i que, tot sovint, han rebut l’apel·latiu d’històric. **L’acord nuclear amb l’Iran**, analitzat per Roberto Toscano, és una aposta no exempta de risc que reflecteix els canvis polítics als Estats Units i l’Iran i la necessitat de col·laborar per fer front a **amenaces compartides**. **L’acord transpacífic** en matèria de liberalització comercial que, com explica Jordi Bacaria, contrasta amb les pressions en diferents sectors polítics i socials a Europa obstinats a frenar o liquidar el

TTIP. En aquest mateix àmbit el CIDOB també ha dedicat un número monogràfic de la Revista Afers Internacionals a l'**interregionalisme**. I, finalment, l'**acord de París** per fer front a l'escalfament global. Una cita que Luigi Carafa va qualificar a les pàgines d'El País com **la cimera més crucial del segle** i sobre la qual Oriol Costa va analitzar **el paper d'una Unió Europea** que ja no lidera les negociacions climàtiques però que pot, com va succeir a París, aprofitar conjuntures favorables.

Amèrica Llatina

Les Amèriques no han estat una excepció en les dinàmiques globals, especialment en relació a la intensitat diplomàtica i electoral. Al desembre de l'any passat es va anunciar el desglaç de relacions entre Cuba i els Estats Units. Al llarg de 2015 ha prosseguit l'acostament entre Washington i l'Havana que Anna Ayuso va descriure com un fet irreversible en analitzar la **cimera de Panamà**. En l'àmbit electoral cal subratllar, primer, la transcendència de les presidencials a l'**Argentina**, amb la victòria de Mauricio Macri amb un discurs de canvi i, segon, les eleccions legislatives a **Veneçuela** que han suposat un dur cop pel chavisme. Anna Ayuso valorava la transcendència regional d'aquestes eleccions i argumentava que el continent no podrà mirar cap a un altre costat si Maduro no respecta el resultat electoral. Des del CIDOB també hem seguit amb esperança el **Procés de Pau a Colòmbia** al qual hem dedicat un dossier documental.

Emergents

En clau global, des del CIDOB hem culminat amb èxit el projecte **Atlantic Future** i hem seguit l'evolució de les potències emergents (o reemergides), convertides ara en un tema de preocupació pels dubtes sobre la sostenibilitat del seu creixement econòmic i per les tensions internes. Hem seguit atents a l'abast de les reformes a **Mèxic** i les creixents crítiques internes contra la presidenta de **Brasil**, Dilma Rousseff. També hem observat els canvis polítics a **Turquia**, que va celebrar dues eleccions en poc menys de quatre mesos. Sobre la Xina, Sean Golden va analitzar què hi ha al darrere de l'anomenat "**somni xinès**" invocat pel president Xi. I, sobre l'**Índia**, Nicolás de Pedro va realitzar un balanç del primer any de Narendra Modi en el poder. Al llarg de 2015 hem prestat especial atenció a l'Àfrica, dedicant a aquest continent el seminari **War and Peace in the 21st Century**. En paral·lel, hem analitzat el **calendari electoral africà**, el paper de les forces armades en la transició de **Burkina Faso**, la crisi de l'**Ebola** com a repte a la construcció de l'estat i el paper de la **Xina** en el continent.

En clau de proximitat

El CIDOB sempre s'ha caracteritzat per una agenda de recerca que combina l'agenda internacional en la seva globalitat amb l'estudi de les repercussions i dinàmiques en l'àmbit més proper al ciutadà. En aquest línia, el CIDOB va realitzar en col·laboració amb el CEPS un estudi prospectiu sobre els **escenaris de desenvolupament macro-econòmic de Catalunya en l'horitzó 2030**. També va reforçar l'estudi de les **ciutats** com a actors emergents de soft-power global, com a **contribució local al desenvolupament sostenible** seguint un model de *wise cities* i abordant la transcendència del **turisme**.

Amb la vista posada al 2016

Al 2016 seguirem analitzant els grans temes de l'actualitat internacional i la participació en diversos **projectes d'investigació** de la UE ens permetran multiplicar aquest esforç. Alguns moments decisius els tenim ben marcats en l'agenda, com

les eleccions presidencials als Estats Units i, previsiblement, el referèndum sobre la permanència del Regne Unit en la UE. Desgraciadament, seguirem parlant de refugiats i de terrorisme. Potser també de crisi econòmica, encara que pot ser que menys per referir-nos a Europa i més per descriure la situació en la qual es troben algunes potències emergents i països exportadors d'hidrocarburs. Amb una mica de sort, al 2016 veurem oportunitats perquè la diplomàcia i el diàleg polític aconseguixin els seus objectius en diferents focus de conflicte, de Colòmbia a Síria, passant per Ucraïna i Líbia. Esperem també que la societat segueixi activa i mobilitzada i, en la mesura de les nostres possibilitats, continuarem aportant recerca, anàlisi i propostes.